ئـــــــــارەزووی گـــەانـەوە، ئـــاشکراکردنی ئـــــارەزوو.. عەبدولموتەلیب عەبدوللا

بە گشتی هەموو سەردەمێك ئارەزوو (یان پاڵنەر)ی گەانەوەی خەڵکی هەیە، بەڵام نابە لەکچوونی نێوان گەانەوەکان بە تەنگەیشتنی ئارەزوو سەرسام نەبێت و وامانلێبکات تەنها بڕوامان بە لێهاتوویی و شارەزایی و ئەزموون هەبێت! ئەگەرچی لێهاتوویی و شارەزایی و ئەزموون بەربەستەکان دەکاتە ئامراز و نەگونجاوەکان دەکاتە هاوپەیمان.. کەواتە ئەوەی پێویستە دەستنیشانیان بکەین، ئەو جیاوازییانەیە، کە لەنێوان خودی گەانەوە و ئارەزووی کاراکتەرکاندایە، لەنێوان نەوەندگیری ئارەزوو (یان بابەتی ئارەزوو) و رکابەردایە.. لەرەوەیە، کە خودی ئارەزوو مەودای نێوان گەانەوە و پاڵنەوان و بابەتەکە دەبڕێت. دەمەوێ بڕۆمە لایەك پێویستە جیهانی سەربەخۆی گەانەوە و کاراکتەرکان لە یەکتر جیا بکەینەوە، لایەکی دیکە دەبە باس لە ئەگەرەکانی نەوەندگیری دژەکی و ناوەکی بکەین، نەبادا نەوەندگیری ناوەندی یەکەکیان و ویستی کەسی ناوەندی ئەویدیکە داگیر بکات. هەر لەسەر ئەو بنەمایەش باس لە نەوەندگیری بەیەکداچوو دەکەین.

سەگەشەی ئارەزوو

مرۆڤ وەک گەورەترین نهێنی دەمێنێتەوە، گەانەوەش وەك یەکەم گەانی ڕۆحی مرۆڤ، هەمیشە زانستەکانی دیکەی بە دوای خۆیدا ڕادەکێشێت. بۆیە لەگەڵ هەموو پێشکەوتە جیاوازەکانیش ئەگەر خەیاڵ نەبێت، مرۆڤ ناتوانێت بە تەنیا ئارەزووی شتەك بکات، بەو مانایە ئارەزووی مرۆڤ جگە لە بابەتی بەدواداگەڕان پێویستی بە لایەنی سێیەم هەیە، کە ڕێنمایی ئەو شتە بکات، کە ئارەزووی دەکات، دەشێ لایەنی سێیەم لە دژەوەی ووداوی گەانەوەدا، خەیاڵ بێت. و لە ناوەوەی گەانەوەشدا رکابەر.

بەو شێوەیە لە گەانەوەدا پێیوانەدی لەنێوان پاڵنەوان و نەوەندگیردا سەرهەڵدەدات، بە مانایەکی دیکە لەگەڵ ڕێخۆشکەری فرەنسی ڕێنە جیرارد و (سەگەشەی ئارەزوو- مثلث الرغبة)دا تیشک دەخەینە سەر گەانەوە و خواستی لاساییکردنەوە. (ڕێنە جیرارد) پێمان دەڵێت، کە ئارەزووەکانمان لە ئەمەدا بوونیان نییە، تەنها لاساییکردنەوە و دەنگدانەوەی ئارەزوو و خواستەکانی ئەوانیدیکەن،

هەرگیز ئارەزووەکانمان پاننەری تاکەکەسی نین، بەڵکو پاننەری بە کۆمەڵایەتین.
کەواتە بە ڕوونکردنەوەی گۆڕاترین و ئاڵۆزترین بابەتەکانی پەیوەست بە هۆشیاری مرۆڤ و (ئارەزوو)ەوە قسە لە پرسی ئازادی هەڵبژاردن (خەیاڵی هەڵبژاردن) دەکەین. لەو قسەکردنەشدا مەبەست ئەوەیە، کە بەڵێن پەیوەندی نەوان کەسی ئارەزووخواز و بابەتی خوازراو پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆ نییە، بەڵکو بە نەوەندگیر(یان ڕکابەر)دا تێدەپەڕێت! لەڕەوە بەمان دەردەکەوێت، کە ئارەزوو فەرمی نوێنەرایەتیکردنی ئارەزوو وەردەگرێت، کە هەر (سێ) لایەنەکەی ئارەزوو، واتە (کەسی ئارەزووخواز و نەوەندگیر و مەبەستی خوازراو) دەگرێتەوە. ڕێنۆ جیرارد لە بنیاتنانی ئەم تیۆرییەدا پشت بە تیۆری لاسایکردنی (ئەفلاتون) دەبەستێت، کە (ئەرستۆ) فراوانتری کردووە و هەندەکی هەڵفتاری بە زیاد کردووە، کە بە گەڕانەوەی خەیاڵی ناسراوە. بەو مانایەش بە بڕچوونی جیرارد، ئەو بیرکەرەوەیەی کە هەموو ساتەک جۆرێ ئارەزوو-پاننەر لە گەڕانەوەدا دەگەڕێ و هەموو بیرکەرەوانی دیکە بەی دەگەڕێنەوە، سەگەشەی ئارەزووە.
ئەنتڕپۆلۆژیست و ڕەخنەگری ئەدەبی (ڕێنی جیرارد) لە ساڵی ١٩٢٣ لە شاری (ئەڤینۆن)ی فەڕەنسا لە باوکێکی کەماریخواز و عەلمانی و دایکێکی دینداری کاسۆلیکی لەدایکبووە. لە نێوان ساڵانی ١٩٤٣ بە ١٩٤٧ لە قوتابخانەیەکی ئامادەیی لە (پاریس) پسپۆڕی مێژووی سەدەی ناوەڕاست بووە، دواتر لە ساڵی ١٩٤٧ بە خوێندن گەشت بە (ئەمریکا) دەکات و لە ساڵی ١٩٥٠ بەوانامەی دکتۆرای لە زانکۆی (ئیندیانا) بەدەستهێناوە، هەر زوو لەوێ ئەدەبیاتی خوێندووە. پاشان لە ساڵی ١٩٥٧ ڕووی لە زانکۆی (جۆنز هۆپکینز) کرد، لە ساڵی ١٩٦٦ بەشداری سیمپۆزیۆمێکی (ندوة) نێودەوڵەتی لەسەر (زمانی ڕەخنە و زانستە مرۆییەکان) دەکات، کە تێیدا بەشداربووان بریتی بوون لە ڕۆلان بارت، ژاک دێریدا و ژاک لاکان.. لە ساڵی ١٩٦٨ جیرارد لە زانکۆی (بوفالۆ) ڕووی لە وانەگوتنەوە کرد، تا ساڵی ١٩٧٢، دواتر بە زانکۆی (جۆنز هۆپکینز) گەڕایەوە. لە ساڵی ١٩٨٠ جێیهێشت و ڕووی لە زانکۆی (ستانفۆرد) کرد و تا دوای خانەنشینبوونی لە ساڵی ١٩٩٥ لەوێدا مایەوە و لە ساڵی ٢٠٠٥ پەیوەندی بە ئەکادیمیای فەڕەنسییەوە کردووە و بووە ئەندامێکی دیاری ئەو ئەکادیمیایە..
(ڕێنی جیرارد) لە کتێبی (الكذبة الرومانسية والحقيقة الروائية، ترجمة الدكتور رضوان ظاظا، ومراجعة الدكتور سعود المولى، بيروت 2008، ص522-)دا دەڵێت: مرۆڤ بە ئەوەی ئارەزووی شتێک بکات، پەیوەستی بە لایەنی سێیەم هەیە، کە (ڕکابەری) لەسەر ئەو شتە بکات، کە ئارەزووی دەکات، وەك چۆن قسە لە سەگەشەی ئارەزوو دەکات،

ئارەزووی لاسایکردنەوەش بیر دەخاتەوە و ئاماژە بە قووڵایی کلتوریی کەی دەکات.
سەگەشەی ئارەزوو بە خوێندنەوەی هەمان بەو ئەنجامە دەگات، کە پاڵەوانی ناو هەمان کاتێک ئارەزووی هەر شتێک دەکات، پەیوستی بە نەوەندگیرکە کە لەسەر (بابەتی خوازراو- ئەبێکت) رکابەری کەسی ئارەزووکەر (سوبێکت) بکات و رووناکی بکاتەوە. ئەوەی گوزارشت لەو پەیوەندییە سێ قۆناغەش دەکات (بەشایی خوازە)یە، دەتوانم بەم بەشایی خوازە، بەشایی خەیاڵی نەوان ئارەزووخواز و رکابەرە، کە بە شێوەیەکی سەروشتی سەگەشەکە بەیەکتریەوە دەبەستێتەوە. کتێبی ناوبراودا ئارەزوو وەک گۆڕانەوە ناو دەبات.
لە هەوانگەی جیراردەوە لە ڕەمانی (دەن کیشۆت)دا ئەوە دەن کیشۆت و ئەمانیسی ڕاستگۆیە دەستبەرداری ئیمتیازە سەرتاییەکانی فەردانیەت بووون، واتە چیتر دەن کیشۆت ئارەزووی خەی هەڵنابژێرێت، بەڵکو ئامادیس بەناوی خەیاڵەوە هەڵیاندەبژێرێت. لەوشەوە بۆڵە بەرەو ئەو بابەتانە دەڵێت کە (مەدەلی سوارچاکی)یە، (واتە ڕەنی جیرارد مەدەلی سوارچاکی وەک نەوەندگیری) ئاماژە پەدەکات و بە نەوەندگیری ئارەزوو ناوی دەبات. بە بەچوونی جیرارد، ژیانی سوارچاکی لە لاسایکردنەوەی خوونکانەوە هاتۆتە بەرهەم..
بەهۆی کەشەی مرۆڤی مەدەرن بەهودەیی، وەک چۆن ئەو مرۆڤە خەبزڵزانە ڕەمانسییە ناتوانێت ئارەزوو لە قووڵایی خەیاڵەوە دەربهێنێت، بەڵکو لە کەسانی دیکەی قەرز دەکات. پاڵەوانکانی فلۆبێر جگە لەوەی خەیان مەدەلکن و دەتوانرێت وەک جووڵە، تەنی دەنگ و جل و بەرگ لاسایی بکرێنەوە، بەپێی ئەویدیکەش کار دەکەن..
لە ڕەمانکانی فلۆبێردا ئیما بۆقاری لە ڕێگای پاڵەوانانی هەمانە هەمانسییەکانەوە، کە خەیاڵیان سیخناخ کردووە، هەست بە ئارەزووی خەی دەکات. واتە کاراکتەرکانی فلۆبێر دووچاری هەمان نەزانی و هەمان لاوازی و نەبوونی و هەمان کاردانەوە و ملکەچی پێشنیاری هەمان ژینگەی دەرەکیین، هەموو ئەوانەش بەهەی نەبوونی پێشنیارەک لەلایەن خەیان و ناوەوەی خەیانەوە..
دەشێ بە بەچوونی ڕەنە جیرارد هەموو بەرهەمە خەیاڵییەکان لە دوو بنەمادا کەبکەینەوە، چونکە بەرهەمە خەیاڵییەکان خەستەتە لاوکییەکانیان زەر تەدا بەاوە. بەیە بە بنەمای یەکەم، دەتوانین باس لە نەوەندگیری دەرەکی بکەین، کە مەودایەکی تەواویان لەنەواندا هەیە، بە ئەوەی ئەگەرەکانی گۆڕانەوە لە ڕەمانکاندا بەیەکدانچن، یان نەبادا نەوەندگیری یەکەکیان ئەویدیکەیان داگیر بکات. بنەمای دووەم، دەشێ باس لە نەوەندگیری ناوەکی بکەین، کاتێک کاراکتەری ڕەمانکان بەیەکدادەچن، یان دوو بازنە لە گۆڕانەوەدا

بە قووڵی بەنرخ و یەکتردا تێدەپەڕن! لە بنەمای یەکەمدا لە رووی ماددییەوە تا ئەندازەیەک دەتوانین مەودای نێوان بابەت و کەسی ئارەزووخواز بپێوین، بەڵام لە بنەمای دووەمدا لە رووی مەعنەوییەوە مەودای نێوانیان ناپووڕێت. دەن کیشێت و ساشە قوربانی ماددیین و ناتوانرێت نێوانیان لە مەودای کەمایەتی و فیکریی تێجاوز بکرێت. بەڵام لە رووی مەعنەوییەوە هاوخەیاڵن. بەیە لە رووی مەعنەوییەوە لاساییکەرەوەی خەیاڵن و ئێوانەی حەز لە گەمەی خەیاڵی دەکەن، دووچاری دووبەرەکی ناوەکی دەبنەوە، چونکە بونیادی خەیاڵی بە خەرایی دەبە بە بەوا و هاوشێوەکردنە ماددییەکە دەروخێنرێت و سەروشتی ئێبستراکت وەردەگرێ و لەوشێوە پارچەپارچەبوون و نیگەرانی پیادە دەکات. بەڵام هەردووکیان لەسەر شاردنەوەی بوونی بابەتی نێوەندگیری کەکن.
کەواتە نێوەندگیری خەیاڵی هەمیشە دەڵێ هەموو ئەم بابەتانەی تە هیچ نین جگە لە وەرگەڕانێکی جوانکارییانەی خەیاڵ نەبێت. بەو مانایش نێوەندگیری ناوەکی راستەوخۆ پەیوەندی بە هەموو ئەو ئارەزووانەوە دەکات، کە هەمووان بەرگری لێدەکەن. لەرەوە دەتوانین بڵێین کەشەی پێیامی ڕەمانی کلاسیکی لە دەستنیشانکردنی چەمکی ئارەزوو دەگەڕێتەوە بۆ بەرجەستەکردنی خودبوون. (بڕ زێتر بەدواداچوون بۆوانێ ل37، ه.س.پ).

ئارەزوو و رکابەریکردن

لە مەدەرنەدا چەمکی رکابەری بەهەی هاویەکبوونی دوو ئارەزووکەر بە یەک بابەت سەرهەڵنادات، بەڵکو بابەت ئارەزووی خود دەکات. دەزینەوەی مەد ئاسانترین دیارخەری ئەو بەهوودییەیە، کە ئەمڕ لەگەڵ خەی دەمانبات. ئەمڕ دەبینین بە نموونە ژنان ژیانیان بە کەینی جل و بەرگ و ئیکسسوارات بەسەر دەبەن، نەك بە ئەوەی سوودی لەوەرگرن، بەڵکوو بە ئەوەی لاسایی بکەنەوە، لەبەر ئەوەی بابەت ئارەزوویان دەکات. هەروەک چۆن ئەو گەنجانەی کە لاسایی ئێستەرکانی وەرزش، یان سینەماکاران دەکەنەوە و هەریەک لەمانە زیادەڕەوی لە سەز و جیاوازی کەسی و چەژی خەیان دەکەن، کە هەیانە، یان بە شێوەیەکی سروشتی پێیان بەخشراوە.. مرۆڤایەتی بە ئەوەی هەوەبدات کەسایەتییەکی تر جگە لە کەسایەتی خەی وەربگرێت، هەوەدەدات لە ڕەگای لاسایکردنەوە خەی بگەیەنێت بە کەپییەکی روکەش. هەبەتە ئەوە ڕەگایەکە، کە مرۆڤی مەدەرن لە ناوەڕۆکەکەی بەتاڵ دەکاتەوە و وای لێدەکات تووشی بێشایی و بیابانبوونی ڕۆحی و بە بابەتبوون بێت.
مرۆڤی تەکنەلۆژی (مەدەرنە) ئیگەیەکی هەیە، کە لە خەیدا توانای ئارەزووکردنی خەی لە پێناو بابەتبوون لێدەستداوە… ئیگەرچی لە

رووی تەکنەلۆژییەوە هەمیشە بەرەو پێش دەچێت، بەڵام هەتا لە کەرکردنەوەی زانیارییەکان و چالاکییەکانیشدا هاوتای لاسایکردنەوەی سەز و سەزی تاکە جیاوازەکان نییە. ئەم جلوبەرگەکی ئارەزوومەندانە و سەز و شکڵەندیی خەمان دەپێشین.. چالاکیی خەیاڵی ئەمە لە هەموو تەمەنەکاندا پێویستە بە سەگەشەی ئارەزووەکان... بەو مانایەی کە مرۆڤ لە سیحری سەگەشەی ئارەزوو دەرناچێت، کە دەرچوو، تووشی بەیابانبوون دەبێتەوە.
مرۆڤ سیحری ئارەزووی لێنابێتەوە، تەنها لە لەواری مردندا نەبێت. لە وەسفەکەی رێنە جیراردا هاتووە کە لاسایکردنەوەی کەرانەی پیاوانی ئایینی یان بانگخوازێک لە وەسوەسەی سەرسامبوون بە یاریزانێکی تێپی پێ، کەمتەر نییە.. بەڵێ ئەوانەی توانای بیرکردنەوەی سەربەخۆیان نییە، ئەوانەی هەستە راستەقینەکانیان لە تەکنەیەکدا لەدەست دەدەن، بە شێوەیەکی شێخسی ئارەزووی ئەویدیکەی دراوسێ دەکەن، لە بەهوودەییدا دەژین. بە کورتی رێنە جیرارد ئاماژە بە کورتە قسەیەکی بیرمەند (ماکس شەلەر) دەکات، کە دەڵێت: مرۆڤ یان خودایەکی هەیە یان بتێکی هەیە. لەوەوە باسی ئەوە دەکات، چۆن مرۆڤ بزانێت کە خەبەزلزانە؟ بۆچی (بە نموونە) زەربەی چیرکە خێشەویستییەکان دوای هاوسەرگیری شکست دەهێنن؟ بەگومان چونکە ئەو خێشەویستییە پەڵەی تێدا کراوە. خێشەویستی پاێنەرێکی راستەقینەی هەستەکان نەبووە، بەڵکو لەبەر لایەنێی سێیەم کە ئیرەیی وەوزاندووە، خەبەزلزانینەکەی ناوەوەی وەوزاندووە بە ئەوەی کەبەکە بکات... بەڵام دوای ئەوەی مەترسی رکابەرەکەی تێپەڕاندووە، دوای ئەوەی کە ئەویدیکەی رکابەردەبێت، ئیتر دەکەوێتە بەشایەوە، ئیتر ئیرادەی ئازادی خۆی بەجێدەهێڵێت و دەبێتە عاشقەکی شکستخواردوو.
بە دیوەکەی دیکەش لەبیرمان نەچێ بەدەرنانی رکابەر و غیابی پێوەندی لەگەڵ ئەویدیکەدا کەسایەتی دووچاری شێوانی دەرووونی دەکات. کەواتە وەک چۆن خەبەزلزان نابێتە هۆی رزامەندی.. نەرگزییەتیش نابێتە هۆی رزامەندی، بەڵکو لە دوو لاوە دەبێتە هۆی بریندارکردن. بەو مانایەش سێنەوەی هۆی نەوان خود و ئەویتر، لە ناوەوە و دەرەوەدا مرۆڤایەتی بریندار دەکات.
لە نەوان نەرگزییەت و خەبەزلزان و سێنەوەی ئەویدیکەدا ئەزموونی سەرکەوتوو بریتییە لە پارەزگاریکردن لە مەودای پێوەندییەکان ئەوەی (ئارسەر شوبنهاوەر) وەک (دووفاقی ژووژک- معضلة القنفذ) قسەی لەکردووە.. (هونەرکاری ئەدەبیش لەوەدایە کە ئاست و مەودای رەگەز ئەدەبییەکانی بپارەزێت) واتە بەبێ ئەوەی لە پێوەندیدا بۆک – کە رەنگە زەر بێت – زیان بەیەکتر بگەیەنین و بێتە هۆی لاوازبوونی پێوەندییە مرۆییەکان، پێویستە لە پێوەندیگرتندا

مرۆڤایەك هەبێت، یان بە مانایەكی دیكە پێویستە سنووری ئازادی یەكتری بپارێزین.
كۆمەڵگەی دروستی پێوەندی نێوان خود و ئەویتر، نێوان رەگەزێك و رەگەزێكی دیكە، هەر ئەوە نییە، كە خودی بەدوای ئازادی خۆیدا دەگەڕێت، بەڵكوو ئەویش، كە بە دوای ئازادی ئەویتری خۆیدا دەگەڕێت، لەو زنجیرە گرێدانەدا، لە ئەرزشدانان بە ئازادی ئیگۆ درێژ دەبێتەوە بە ئەوی ئەویدیكەش بە ئازادی خۆی بگات. بەو مانایە خەباتكردن بە نەرێنی تەماشا دەكرێت، تا ئەو ئەندازەیەی كە خود ئەویدیكە لە بەرژەوەندی خۆیدا بەبەها نەكات! رەز لە سنووری ئازادییەكانی ئەویدیكە بگرێت.. كۆمەڵگەیەكی دروستی پێوەندییەكان بەو مانایە دێ، كە هەمیشە دووری نێوان خود و ئەویدیكە لە رەگەزی دانان بە سنووركانی ئازادی بپارێزیت. لە بەرانبەردا خەباتكردن و نەرگسیەت بریتییە لە كەمكردنەوەی سنووركانی ئازادی. پێوەندی دروست و ئەرزشدانان بە ئازادی و ئازادی ئەویدیكە شادیبەخش و دڵخۆشكەرە.. واتە كاتێك دوو شوناس پێكەوە كەدبنەوە، یەكتری تەواودەكەن، چێژ و شادی بە یەك دەبەخشن. ئەگەرچی وەك (زیگمونت باومان) دەڵێت دەست بخێتە سەر هەر بژاردەیەك، شتێك بەدەستهێنیت و شتێك لە دەستدەیت. هیچ رەگایەكی تر نییە. بەداخەوە ناتوانیت هەردووكیانت هەبێت. بەیەك خاڵك خۆی بە یەكلا نابێتەوە، هاا و دوودڵە. ئەگەرچی هەمیشە چانسی ژیانەكی تر هەیە.

ئەفسانەی ئارەزوو و ئەفسانەی گرانەوە

لە ڕۆمانی (غەریب)ی (ئەلبیر كامۆ)ا پاڵەوانە زیندانیكراوەكەی دەڵێ: سەرەتای بەندیم سەخت بوو، بەڵام هەوەمدا و بەسەریدا تێپەڕیم.. من لە زیندانداو بە ئارەزووی ئازار دەچووم، ئەوەش شتێكی ئاسایی بوو. هەشتا گەنج بووم، تەنیا بیرم لە (مەری) نەدەكردەوە، بەڵكو بیرم لە هەموو ژنێك دەكردەوە… بیرم لە هەموو ژنێك دەكردەوە… لە هەموو ئەوانەی كە لە ژیانمدا ناسیبووم… لە ڕۆگای ئەفسانەی ئەو گرانەوەیەدا لە ئەفسانەی ئارەزوو و ئارەزووی ئەفسانە دەگەین. تەدەگەین، كە ئارەزوو و ئەشكەنجە لەكدوور نیین، بەیەك بیركردنەوە لە مەینەت و ئارەزووكردنیان لەناو زیندانداو، واتە بەدیهێنانی ئارەزووكانم، كە خۆنی ئارەزووی ئەویدیكە ڕەنگ دەكات. بەڵام ئایا زیندانیكردن كاریگەری نەرێنی لەسەر بینینی خۆنكانی من نییە، بە تەركردنی خۆنی ئەو ئارەزووانەی كە پێشتریش لە دەرەوەی ژووری ڕەشدا هەر خۆن بوون، ئایا لە زیندانداو خۆنی ئارەزوو ئەفسانە نییە؟

(ئەلبێر کامۆ) لە ڕەمانی (غەریب)دا هەوڵدەدات دەست بە خۆنی ئەو پرسیارە سەرکی و لاوکییانە بڕێت و بەڵێ کۆسایەتی زیندانیکراو گوزارشت لە دیاردەیکی نەرێنی دکات، بەدیوەکی دیکەش ئەو دەخاتە ڕوو، کە ئازووە بەدینەهاتووکان بەبێ ئازادی مێسەر نابێت، بەڵام خۆ ئازووچ لە ناوەوە بە یان لە دەرەوە هەڵگری هیچ فەرمەك نییە.. ئایا ئەوانەی ئازاد نییەن فەرمییان هەیە؟ بگومان خۆنی بە فەرمبوونیش بە خۆی پرسیارە، بەخۆی ئەفسانەیەکە و مەژووی سەرکوتکردن لەناو کۆسایەتی (کاراکتەری) ڕەمانی غەریبدا دینووستەوە!
کەواتە ئەفسانەی ئازووکردن.. ئەفسانەی هەموو ئەو خۆنانەیە، ئەفسانەی هەموو ئەو فەرم و بە فەرمانەیە، کە لە ئەفسانەی گەلانەوەی (غەریب)دا ڕەنگیداتەوە. بە نموونە (ئەمڵە دایکم مرد) هەر بە فەرمی نییە، خەیاڵی نامەژوویشە! (غەریب) بە خەیاڵی نامەژووییەوە دناسرێتەوە. هەر لە سەرەتاوە دبینین لە ڕەمانی (سوور و ڕەش)ی (ستاندال)دا مەودای نەوان پاڵەوان و نەوەندگیرەکەی کەمتر نییە، لە هاوتاکەی لە ڕەمانی مادام بۆڤاریدا.. بەڵام (ئەمڵە دایکم مرد) وەك دەستپێکی ڕەمانی غەریب ئەم مەودایە تەدەپەڕێنێ و ئیرادەی ئازادی دەچەسپێنێ، ئەوەش ئەوەیە، کە لە بنەڕەتدا جیهانی سەربەخۆ لەو جیهانانە جیا دکاتەوە، کە لە سەرەوە باسمان کرد. لە هەردوو باردا ئەفسانەکانی گەلانەوە، ئەو خۆنە زەر کۆن و نوێیانەن کە بەگوێ بە سەلماندیان لەبەر دەستدا نییە، تەنها بەگوێیەك کە هەبێت، ئەوەیە، کە لەسەر ئەفسانەی ئازووە چەپێنراوەکانی مرۆڤ درێژ دبنەوە. چونکە ئەفسانەکانی ئازووە، ئازووە ئەو خۆنانەن، کە ئەگەرچی چەپێنراون، بەڵام بەگەز و پێکهاتەکانیان شاراوە نییەن، لەبەر هەندە هەرچەنیان لەکبدینەوە لە سنووری مرۆڤ و دەرووەنی مرۆڤ دەرناچن. لە بنەڕەتدا ئازووی گەلانەوە بە ئاڤەکردنی جیهان، یان وەك بەرپەرچدانەوەی مرۆڤی سەرەتایی لە بەرانبەر هەزە سروشتییە ناسراو و نەناسراوەکاندا داڕێژراون، بەڵێ بەردەوام زاراوەی ئەفسانەی ئازووە تەکنە زاراوەی ئەفسانەی گەلانەوە و ئاوەتەی ئەمڵە و دوێنە دەبێت.
بە شێوەیەکی گشتی لەو نووسینەدا دەمەوە لە ڕێگای (ڕۆلان بارت- أسطوريات، ترجمة د. قاسم مقداد، وصدرت عام 2012 عن دار التكوين،)ەوە خەسڵەتی مەژووییبوون لە ئەفسانەی گەلانەوە و ئازووی گەلانەوە بکەمەوە! ئەگەرچی مەژووی گەلانەوە لە ئوستوورە نزیکە..
بە مانایەکی دیکە دەمەوە بە ئەفسانەی ئازووی گەلانەوە هانا بە

لەکدانەوە جیاوازەکانی بارت بەرم. چونکە ڕۆلان بارت وەک ئەنترۆپۆلیستەکان لە ئەفسانە ناکۆتاکەوە، بەکوو وەک ڕاخنەگرێکی مەدێرنی ئەدەبی قسە لە جۆرێکی دیکەی ئوستووڕە دەکات، ئەویش ئوستووڕەی سەردەم! ئوستووڕەی سەردەم لە ڕێگای ئارەزووی گوتارەوە، ڕابردوو و ئێستا و داهاتوو بەیەکەوە دەبەستێتەوە. لە (ئوستووڕەی ئەمڕۆ)دا بارت پێناسەیەک، یان وردتر کۆمەڵێک پێناسە، بۆ ئەفسانە دەخاتە ڕوو و دەڵێ ئوستووڕە سیستەمێکی پەیوەندییە، نامۆ و فۆرمەکە لە مانادا، هەموو فۆرمەکیش ملکەچی بەکارهێنانی بە کۆمەڵ و ملکەچی خواستەکانی گوتارێکە کە دەگۆڕێت بۆ ئەفسانە، وەک شێوەی قسەکردن، نووسین، وێنە، پۆپاگەندە، وەرزش، چالاکییە کولتووری یان کۆمەڵایەتییەکان… کەواتە ئەفسانە لای بارت نە چەمکە، نە بیرکەیە و نە شتێکە.. بەو مانایەش ڕۆلان بارت ئەو کەسەیە کە ئەفسانە زیندوو دەکاتەوە و ئەو کەسەیە کە ئەفسانە دەکوژێت.
ئەفسانە قسەکردنە. بەڵام هیچ قسەکردنێك نییە، لە مشکماندا یەکسەر پێکدادان لەگەڵ سەگشێی ئارەزوو دروست نەکات، هیچ ئوستووڕەیەك نییە، دژایەتییەك لە پرسە و ڕەخنەگرتنەوەی گرامەر دروست نەکات. ئەفسانە لە پێناسەی (بارت)دا ئەو ڕێگایەیە (بە نموونەی کە نامە خێی پێدەگەیەنێت) کەواتە بەرهەمی (قسەکردن – الكلام)ە، نەوەک زمان (اللغة).. هەمیشە ئەوەی دەگوترێت شتێک دەشارێتەوە، بەڵام چۆنیەتی گوتنی ئەوەی دەگوترێت گرنگە، نەك شێوانکەی.. لە ڕاستیدا ئەفسانە نە درۆیە، نە دانپێدانان، بەڵکو ئارەزووی گەڵانەوەیە.

هەولێر 9/2/2025

بۆچی خوێندەواریی میدیایی-2- ئاراس سەعید

بەشی دووەم
شاردنەوە لە نواندنەوەدا
” میدیا بەنواندن و پێخشکردنی هەندێک شت، هەندێک شتی دیکە دەشارێتەوە “

پییەر بەردیە
PIERRE BOURDIEU; On Television

یەکێک لە تواناکانی میدیا تەکنیکی شاردنەوەیە. میدیا لە ڕێگەی پیشاندانی واقیعێکەوە، واقیعێکی گەورەتر دەشارێتەوە. یان بەجۆرێک فاکتەرکان دەنوێنێتەوە کە لە بنەمادا وەک ئەوەی هەیە پیشان نەدرێن، یاخوود گەیاندن بە شتی بەمانا و داشتنەوە و نواندنەوەیان لەناوەڕۆک و مانایی ڕاستەقینەی فاکتەرکان بەتاکڕابنەوە.
پاتریک شامپاین، فیلەسووف و سۆسیۆلۆگی فەڕەنسی لە کتێبی (la misère du monde /هەژاری جیهان) فەرە قسەنگ ئەم پرسیە ڕوونکردووەتە و باسی لە چۆنێتی نواندنەوەی فاکتەرکان لە میدیادا کردووە و ئەوەی خستووەتەڕوو، کە چۆن ژۆرنالیستەکان بەپەی لەژیکی ناوەکیی کارەکانیان و بەلەژیکی پیشە، ئایدیۆلۆژیا، دنیابینی، لەکاتی ڕووماڵکردنی بابەتەکاندا تەنیا لایەنێکی فاکتەرکان هەڵدەبژێرن، لایەنێک کە لەگەڵ تێگەیشتنی خۆیاندا بگونجێت.
لای شامپاین، ژۆرنالیستەکان بونیادێکی نادیاری تێگەیشتن لەک دەخەن کە دیاری دەکات چی ببینرێت و چی نەبینرێت.
ژۆرنالیستەکان چاویلکەی تایبەت بەخۆیان پێیە کە هەندێک دیمەنی پێ دەبینن و هەندێک دیمەن دەشارێتەوە...چاویلکەیەک بەو شێوەیەی خۆیان دیاندەوێت دەبینێت و ڕووماڵ دەکات.
شامپاین بەنموونەی مانگرتنی قوتابیانی دواناوەندی فەڕەنسا (ساڵی 1986) ئەمە ڕوونکاتەوە. لەم نموونەیەدا دەبینین ژۆرنالیستەکان تەماحیان لە دووبارە بوونەوەی 1968ـەکی نوێیە. دیاندەوێت بەحەز و خواستەنەستەکییەکانیان واقێکی نوێ بەرهەمبهێنن، واقعێکی کارەستبار و پڕ لە تووندووتیژی. ئەوان خۆیان لە نواندنەوەی 1968وە نایاندەوێت لە دەستی بدەن، بەناوی مانگرتنەکە لە بنەمادا مانگرتنی کەمەڕەک مەردمنداڵبوو کە ئاڵف و بێی سیاسییان نەخوێندبوو. کەمەڕەک منداڵ کە خۆیان نەیاندەزانی چیان دەوێت و دیاندەوێت چی بێن؟ لەم چرکەساتەدا ژۆرنالیستەکان وتەبژێکانیان هاندەدا، بەپیریانەوە دەچوون و ئەمانیش شتەکیان لە بەراست دەگەڵا.
لەم نموونەیەدا شامپاین دیاردەیەت پەمان بەت؛ ئەوەی ژۆرنالیستەکان پیشانیان دەدا و ئەوەی تەلەفیزیۆنەکان دیان نواندەوە واقیع نەبوو، لە بنەمادا نە خۆپیشاندانێکی سیاسی ڕوویدەدا، نە مەرمندانەکان سیاسیی بوون، ئەوەی هەبوو خۆپیشاندانی کەمەڕەک خوێندکاری مەردمنداڵبوو کە خۆیان نەیاندەزانی چییان دەوێت.لەڕەدا میدیا خۆی واقیع بەرهەم دەهێنێت و ئەو واقیعەی پێ دەشارێتەوە کە

خەی حەزی لە ناکات.
هەنگە زۆرکەسان بینەری فیلمی (Ace in the Hole 1951) کە بە کۆرنەڤاڵ گەورەکە ناسراوە، فیلمکی تەنزئامێزی ئەمریکییە لە ساڵی 1951 لەلایەن (بیلی وایدەر)ەوە دەرهێنراوە. لە فیلمەکەدا کیرک دەگلاس وەک ژۆرنالیستێک ڕەخنەی سەرکی دەگرێت، کاتێک (لیە) بەهۆی بومەلەرزەیەکەوە لە نێوان شاخەکەدا گیر دەخوات ژۆرنالیستەکان بەمەبەستی هووماکردن و گواستنەوەی زانیاری هوودەکەنە شوێنی هووداوەکە، بەڵام ناتوانرێت لە بن شاخەکەدا دەربهێندرێت.
دوای پێنج ڕۆژ چاوەڕوانی (چاک تاتوم) بە ئاوەی یەکەم کەس ببێتە خاوەنی ئەو هەواڵە، (لیە) دەکوژێت و دەچێتە سەر شاخەکە و هەواڵی مردنی هادگەیەنێت. بەڵام لە ڕاستیدا لیە نەمردووە، بەڵکوو چاک تاتوم خەی کوشتوویەتی… ئەمە توانایی هەڵهایی ژۆرنالیزمە، بەجۆرێک دەتوانێت خەی ببێتە کۆرەستەی خولقاندنی حەقیقەت. ئەگەر حەقیقەتەکیش بوونی هەبێت، دەتوانێت بیکوژێت و حەقیقەتێکی دیکە بنوێنەتەوە.
خە ئەگەر میدیا فاکتەکیش بەاوبکاتەوە، پەویستە بە دەرگاوانی میدیادا تێپەڕێت. هەموو میدیایەک دەرگاوانی هەیە و هەموو فاکتێک بە دەرگاواندا تێدەپەڕێت. وەک ئاوەی نووسەری ئەمریکی (کیرت لیەن) دەڵێت:" هەر فاکتێک پێش ئاوەی لە میدیاوە بگاتە وەرگر بچێند دەرگایەکدا تێدەپەڕێت، لاوەدا بەیار لاوە دەدرێت چی پێدا دەربازبێت یان چی لێبقرتێنرێت، یان چۆن بنوێنرێتەوە."هەندێکجار ئەو زانیارییانەی لە دەرگاکەدا دەچنەژوورەوە گەلێ کەمتر لەو زانیاریانەی کە لەوەی دێتە دەرەوە و دانوێنرێتەوە.
ماوییەتی…

نەورۆز.. برایم فەقێشی

نەورۆز وەک سەرەتای دەستپێکردنی بەهار و ساڵی نوێ، کۆنترین جەژنی ناسراوی مرۆڤایەتییە کە جێگای لە ناو ئەفسانە و مێژوو، فەرهەنگ و سیاسەت، بە تایبەت بە کورد بەتەوە. لایەنی سروشتی، بەرهەمهێنان، کار و پیشە گرێدراو لە گەڵ ژیانی مرۆڤ، ئەم جەژنە دێکاتە کۆنترین جەژن، لە بەر ئاوەی بەهار وەرزی سەرهەڵدانەوە، بەژانەوەی زەوی و

فراوانی بژیوی ژیانی مرۆڤ و تازەبوونەوەی سروشتە. مرۆڤ تامیا (ناوچەمان) واتە سەرزەمینی نەوان دیجلە و فورات هەتا ناوچەکانی ڕیزە چیای زاگرۆس، ناوەندی سەرەتای کشت و کاڵ و نیشتەجێبوونی مرۆڤ لە پاش ڕووی گۆڕی مرۆڤ لە ئافریقاوە بووە. ئەمەش بە پێی نوێترین زانیاریی و لێکۆڵینەوە، سەدان هەزار ساڵ پێش ڕووی داوە و دروستکردنی گوند و شار و پێکهاتنی کۆمەڵگای لێکدوتووە، کە کانگای فەرهەنگ و دابونەریت و جۆرەکان بووە. دواتر لەڕووە ڕووی تر بەرەو ئوروپا وشوێنیتر ڕووی داوە.

ئەمە ئەو ڕووە کە شارستانیەت لیرەوە سەری هەڵداوە. ئەفسانە، ئایین، پێکەوەبوون، هاوەڵسم و دابونوریت، فەرهەنگ، زمان بەرهەمی ژیانی گرووپی و کۆمەڵایەتی و کشت وکاڵ و کار بووە و و بژمار بەنە و هاوەڵسمیان لێکدوتووە.

نەورۆز جۆرێکی گرێدراو لە گەڵ زاوزێی سروشت و بەرهەمی سروشت و مرۆڤ. جۆرێکی دوور لە خەیاڵی ئایینی و ئەفسانەیی، هەرچەند گرێدراوەتەوە بە ئەفسانە و میتولۆگی و داستانی جەمشیدی پارس و کاوەی ئاسنگەری کوردی لێکدوتووە.

بەگوومان توخم و هاوەڵسمی میترایی لە نەورۆزدا دەبیندرێ کە خەی لە جولە و هەڵپەڕکێ و دەستگرتن و بازنەیی گەڵاندا دەبینرێتەوە، کە لە هەموو چێشنەکانی هەڵپەڕکێی کوردیدا هەیە و لە هاوەڵسمی نەورۆزشدا خەی دەبینرێتەوە. ئەوەش بەو مانایە نییە کە میللەتانی مرۆڤ تامیا و زاگرۆس کە ئەمە لە ئاسیا و هێزەکانی ناوەڕاست و ئوروپا دێرین، خەیان لەم جۆرە سروشتییەدا نەدیتبێتەوە و تێگەیشتنی کۆن و نوێی خەیان تێکەڵ نەکردبێ.

نەورۆز کە خەی لە سەرەتای بەهاردا دەبینێتەوە، ئەستاش بە چێشنی جیاواز لە وەڵاتانی باکان هەتا هیندوستان دەبیندرێ. دەبێ ئەوەش بگوترێ بەر لە بڵاوبوونەوەی ئایینی عیسایی زاڵ ئایینی میترایی لە ئوروپا بووە و کاریگەریی لە سەر تێگەیشتن و کەلتووری ئوروپا هەبووە و سەمبول و نیشانەکانی ئەم فەرهەنگە کۆنە کە لە مرۆڤ تامیا و زاگرۆسەوە سەری هەڵداوە و لە ناو میللەتانی تردا پەرەی ساندووە، کە لە نەورۆزدا خەی دەبینێتەوە.

یونسکۆ ساڵی ۱۹۸۸ نەورۆزی وەک فەرهەنگی ئینسانی و جۆرنی کوردەکان پەناسە کرد و دواتر لە ساڵی ۲۰۰۹ بەهاوەڵسمی وەک جۆرێکی ناو میللەتان ناساندی، کە دەبێ وەک فەرهەنگی مرۆڤایەتی بپارێزرێ.

یەنسکۆ لە لاپەڕەی خۆیدا دەنووسێ:" نەورۆز کە لایەنی کەلەپووری، دابونەریت، فەرهەنگ، لایەنی گۆیەندی جلوبەرگ، تازەبوونەوە و خواردنی تایبەت و دەست و بنەماکان لە یەک نزیککردنەوە و دیاریی بەخشین بەیەکتر بە تایبەت بە منداڵانی، هەیە، جۆژنەکە بە ئاشتی و ئاشتیخوازی." سەرجەم ئەو لایەنانەی یەنسکۆ باسی لێوە کردوە لە جۆژنی نەورۆزی کورداندا دەبینرێ!

نەورۆز جگە لە تازەبوونەوەی ژینگە و زاوزێی سروشت و بەرهەمهێنان، کەمزی سەرکەوتنی کەشنایی بە سەر تاریکیدا بووە، هەر بۆیە ئاور دەوری تێدا دەگێڕێ و هەڵپەڕین و مۆسیقا و کەبوونەوەی بنەماکان و خۆشەک لە دەوری یەک و خواردنی سروشتی لە ئامێزی نەورۆزدا، دەبینرێ. بە کورد ئەم جۆژن و ئەم بۆنەیە هووی سیاسی و ئازادیی و ناسنامەیی پەیدا کردووە و لە هەموو جیهان بۆتە یەک لە کەمز و سەمبولەکانی ناسنامەی نەتەوەیی کوردەکان.
هەرچەند مێژووی نەورۆز بە سەردەمی ئێنتیک، حەوسەد هەتا هەزار ساڵ بەر لە زایین دەگەڕێنرێتەوە، بەڵام دەبە گەلەک کەنتر لە سەردەمی زەردەشت بێ، لە بەر ئەوەی تێگەیشتنی میترایی لە بوونی نەورۆزدا دەبینرێ. ئاو و هەوناکی و سرشتی میترایی لە ژیانی مرۆڤی کورددا بەردەوامە و تازەکردنەوەی ئاو لە بەربەیانی کەژی نەورۆز، یەک لە ئەرکەکانی بنەماکە کوردەکان بووە و لە زەر شوێن بەردەوامە.
زیاتر لەوە، نەورۆز لە ناو کورد و نەتەوەکانی تر، لایەنی فەرهەنگی، هونەریی، کەمەایەتی هەبووە و هەیە. کەوەسمەکانی بەر لە نەورۆز، ئەوارە و کەژ و شەوی نەورۆز هەتا گەیشتنی سزدەبەدەر، وەک کەسەبە، کەسگەردی، کەسی هەجیج، کەسە گەلین و گەلەکی تر خە لە شانەدا دەبینینەوە، کە هەمان شێوە و فەمی هەیە کە لە یونان سەردەمی چەکردنی شانە باو بووە. کەسە گەلین کەک هەمان داستانی مەە و مرۆڤ کە بۆتە سەرەتای شانەی تراژیدی لە یونان.
میرمیرێن کە هەتا سەردەمی کەزاشا لە کوردستان باو بووە و بە پازدە کەژ دەستەاتی شار و گوند دەکەوتە دەستی میری هەبژاردە و دەوری کەمەایەتی، سیاسی، کەلتووری و هونەریی نواندن لە چەشنی شانەی تێدا دەبینرێ، کە نزیکترین هونەر بە فەلسەفەیە، گرێدراوی نەورۆز و ئازادیە و جەگە و پەگەی خەک تێیدا دەبینرێ، کە لە سەردەمی ئێنتیک بە چەشنەک لە دەموکراسی ناسراوە و ئەم کەژانە لە باسی دەموکراسی ئاماژە بەو چەشنە لە دەموکراسییەی مەزپەتامیا دەکرێ، بە وەنە لە باسکانی "هاینەر ماوسفەلد" پرۆفیسەری بواری پسیکەلەگی!
فەلسەفەی بوونی نەورۆز و لایەنکانی سروشتی، کەمەایەتی، هونەریی،

فەرهەنگی، سیاسی هەندێگرێ زۆرتر باس بکرێ و باس کراوە کە لە ئەدەبیات و بازنەی ئاکادیمی ئورووپا بوونە جێی باس، کە لەم کورتە باسەدا جێی نابێتەوە.
ئاوەدانەوە لە مێژوو، کەلتوور، ئەدەبیاتی زارەکی، هونەریی بینە، حەیران، دەنگبێژیی، گۆرانەوە، زارگۆرانەوە، دابونەریت و سەدان و هەزاران گەمەی ناو کوردەواری، ئایینە هەمەجۆرەکانی ناو کورد، سەما و هەڵپەڕکێ و زمانی فرە دەوڵەمەند، جیهانێکی چەندان هەزار ساڵە دەردەخەن کە هەمووبان هەشتا وەک نەورۆز خەیان دەرنەخستووە. ناسین و ناساندنی سەردەمێکی گرنگی مرۆڤایەتی لە مێژپەتامیا و زاگرۆس کە نەورۆز تەنیا یەک وێنەیەتی، ئەرکێ!
نەورۆزتان پیرۆز
برایم فەقێ
ئاڵمان – کۆڵن
١٥/٢/٢٠٢٥

پەیکەری ئەنفال.. شوان کەمال

ئەنفال دانیشکە لەو زامانەی میلەتی کورد کە هەرگیز سارێژ نابێت زەرن نەهامەتیەکانی گەلی کورد لەدوای لەزان و دابەشکردنی بەسەر ئەم چوار دەوڵەتە ئیتر کورد خەری لە بونی خۆی نەبینیوە،لایەنی سیاسی نامەوێت بچمە قوڵاوی باسەکە بە ئەوەی باسی کارە هونەریەکەم بکەم.
ماوەیەکی زۆرە سەرقاڵم بە خەیاڵات و خەونی ئەوەی مانەمینتێك یان پەیژەیەکی گەورە و مەزن دروست بکەم بە کارساتەکانی کەمکۆژی چەکی کیمیاوی و پەسەی ئەنفال، بەداخەوە لەبەر هەکاری نابونی پارە و بودجە و خەمساردی لایەنی پەیوەندی دار لەلایەکی تریەوە نابونی سیاسەتی کلتووری و لاوازی دامودەزگاکانی هونەر لەکوردستان نەمتوانیوە ئەم خەونەم بکەمە ڕاستی.
بەڵام لە دروستکردنی هەکاری و سکەچات و پلان دانان نەوەستاوم زۆرێك لەو شتانەم کردووە پەیکەری بچوك و لە مەوادی باش وەك بەنز و ئاسن و ئەلەمینیەم دامەشتون،تا لە فەوتان دوربن و بە مێژو دوای خەم بمێننەوە.
کاتی خۆی بە تەحدیدی ساڵی ٢٠١٣ لە هەندێ و بەهۆی کەسکەوە

بەناوی(دانا هەبجەیی)کە هاوڵاتی هەندێ پێوەندی پێوەکردم وتی کاك شوان لە شاری دەنهاگ کە بە (لاهای) ناسراوە بەتەمان لەشوێنی دانانی پێکەر بە قوربانیانی کۆمەکوژی چەکی قەدەغەکراو کە زۆرێك لە وڵاتان پێکەریان داناوە پێکەرێك دروست بکەن بەناوی کوردوە منیش لە شارەوانی باسی تەم بەکردون کە لە ئەلەمانیا کاری زۆرت کردوە بە شوێنە گشتیەکان و ئاو پێکەرەی عومەری خاوەریان بینیوە زۆریان پە جوانبوە کە بەشوێیەکی تەعبیری سوریالی دروستمکردوە.
ماوێیەکی زۆر سەرقاڵی ئاوەبوم هیلاکی کردم بەڵام بەداخەوە لەکاتی ئاوەی کە پێوەندیان کردبو بە وەزارەتی شەهیدان و ئینفالی لای خەمان ئاوکات مامەستا(ئارام)ێك وەزیر بوە دیارە لە ڕوانگەی حیزبیەوە سەیری کارەکەی کردبو وتبوی ئەمە پێکەرسازی خەمان هەیە،ئیتر درۆژەی پە نێیەم کارەکیان دروستکرد بەشوێیەکی لاواز و ناشرین دوایش وتیان لەپرسراونی حکومەتی عەراقی پەردیان لەسەر لابردبو.
لەو ساڵانەی پێشو لە سەفەرکما بە کوردستان لە شاری سلەمانی خەریکی ئاو پێکەرەی مامەستا شەرکە بکەس بوم لە پارکی ئازادی لەسەر ئارامگەکەی،ئیتر پێوەندیان پاوکردم دەزگایەکی ئەلەمانی کە زیاتر کار بە قوربانیانی ئینفال ئەکەن لە ناوچەی گەرمیان..وتیان حەزکەین پێکەرکمان بە دروست بکەی لەناو پڕۆژەی مانەمینتی ئینفال.
کاری زەرم بەکردوە لەگەڵ قوربانیانی ئینفال لە گەرمیان کەبونەوشمانکردوە گرێبەستمان نوسیوە بەڵام بەداخەوە لەو کاتەوە لەبەر نەبونی بودجێ ڕاپڕۆکە وەستاوە.
لەم ماوێیە بیرم لەوە کردوە کە هاوە بەم پێکەرێك لە شوێی مەداليا لە بەنز دروست بکەم،دوایی بیرم کردوە مەداليا پاویستی بە بەاوکردنەوە هەیە،بە ئەمەش بە شوێی فەرمی تا زیاتر گرنگ بێت و بەاوبێتەوە بدرێنە میوان و کەسانی بیانی کەسەردانی کوردستان ئەکەن وتم لەسەرکی حکومەت و دامودەزگا تەشریفاتیەکان باشترم دەستناکەوێت.
بە ئەم شتانەش من کەسکی زەر خراپم،ناتوانم تەکلیف و داخوازی بکەم بەتایبەتی بە باەاوکردنەوەی کارەکانم،بەڵام ماوێیك لەمەو بەر وەتەبەژی حکومەت خەی پێوەندی پاوکردم وتی کاك شوان حەزکەین کارو پڕۆژوی هونەریت هەبێت و بە شارەکانی کوردستان لەگەڵ بەنز سەرکی حکومەتیش باسمانکردوە بەڵێزیان ئەزامەند بوە و پەخشبوە لەکاتکا خەشیان کاری هونەری ئەکان و حەزیان بە بوژاندنەوەی فەرهەنگی کوردەواریە.
دو مەداليای بەنزیم دروستکردوە دانیەکیان هاتوم بەندیخانەی

نوگرەسەلمان لە خواری عیراقم کردوە بە سیمبولێك بۆ نەهامەتی و ئازارو ئەشکەنجەی قوربانیانی ئەنفال،خۆی مەدالیا دوو دیوە لە دیوەکیان بەندیخانەکەم دروستکردوە لەو دیوشی بۆ زمانی ئینگلیزی باسکی پڕۆسەی ئەنفالم کردوە.
مەدالیاکەی تریان هاتوم کارکی قوەی یان گەنجیی سەریکان بەناوی(نەخشەی ئەستێرەکان)لە بەنز دروستمکردەتوە دوایی لەگەڵ نوسینە مەخکان نوسینی کوردی ئینگلیزیم داناوە باسی ئەنفالم کردوە.
وەك تەعبیرێك لەوەی لەگەڵ ئەو شارستانیەتە مەزنەی میتۆپۆتامیا و ئەم نەخشە گرنگەی لە مەزەخانەی لەڤەر لە پاریس دانراوە ئەم نەهامەتیەش بەسەر میلەتی کوردا هاتوە.
بۆ زانیاری زۆربەی ئاسواری گەینیە گرنگکان لە خواری عیراق دەزراونەتەوە کە نوگرەسەلمانی لێیە.
دوایی سەیرمکرد ئەگەر رەمزکی تری ئەو بیابان و وشکانیەی بۆ زیاد بکەم لەوانیە کارکەم تەعبیری زیاتر بێت و لایەنی هونەری و فەرمی کارکەش بایخی باشترو جوانتر بێت،ئیتر هاتم ماروملکێك یان خشکەکی بیابانم بۆ دروستکرد کە وەك تەعبیرێك کاتی گەیی بکەمە و ئەشکەنجە و ئازاری قوربانیانی ئەنفال ئەم ئاژەڵە خشکە ئاگادار بوبێت وەك شایەتێك.
لە مەکتەبی سەرەك و وتەبێژی حکومەتی هەمەمی کوردستانەوە ڕایانسپاردوم کە بیرکەکە جوان و جێی پێزانین و بەرزاگرتنەوتیان کاتێك کە سەردانی کوردستانت کردوە حزەکەین لەنزیکەوە باسی پڕۆژەکان بکەین.
لەبەر ئەوەی لەرە لە ئەوروپا بەتایبەتی لە مەملەکتی سوید و وەاتی ئەلەمانیا خەریکی کارو پڕۆژەی هونەریم و گەبەستم لەگەیان هەیە،سەفەرکردن و هاتنەوە بۆ نیشتمان کەمێك ئاسان نیە بۆم.
بەهیوای ئەوەی لەداهاتویکی نزیك بتوانم سەردانی کوردستان بکەم و کاری جوان و پڕۆژەی مەزن بۆ ئەنفال و قوربانیانی چەکی قەدەغەکرو دروست بکەم.

ھەشنەبیر و خیانەت.. نەوزاد بەندی

قلادیمیر لینین ئەڵێ : (ھەشنبیرکان بە تواناترین کەسن بۆ خیانەتکردن، چونکە بەتواناترین کەسن لە پاساوھێنانەوەدا)
لێرەدا پرسیارێک سەرھەڵدەدات ، ئایا ھەشنبیرکان خیانەت ئەکەن ؟
لە ڕاستیدا ئەو دوو وشەیە یەکناگرنەوە، ھەشنبیر و خیانەت، واتا ھەر کاتێ ھەشنبیر یان ھەر توێژێکی تری کۆمەڵگا خیانەتی کرد، سیفەتی ھەشنبیر یان ھەر سیفەتێکی تری لە جیا دەبێتەوە و پێی دەووترێت خائین …
بۆیە کاتێ لە وینستۆن چەرچڵ ئەپرسن : (ئەگەر تەنھا 10 فیشەکت پێ بمێنێ لە مەیدانی جەنگدا ، چۆن بەکاریان ئەھێنی ؟)
چەرچڵ یەکسەر ئەڵێ : (نە دانیان ئەنێم بە ناوچاوی خائینەکانەوە..)
لێرەدا ئەو (خائینانە) ی چەرچڵ باسیان لێوە دەکا، نازانین لە ھەشنبیرکانن، یان نۆخەندەوار یاخود مامۆستا و ئەندازیار و

فەرمانبەرن چونکە کاتێ خیانەت دەتەگەڵە، ئەبێتە تاکە ناونیشان و تاکە نازناوی کەسکان وەک بەڵی مرۆڤ کە خائین بوو، بە چی ئەچێ ئەگەر هەر پلە و پۆستێکی ئایدیاڵیزمی و زانستیی و سیاسیی و کۆمەڵایەتیی هەبێت ؟ ئەک وەک گەشتێک کە بەگەن ئەکات، ئەووترێ گەشتێ بەگەنەکە، ئیتر هیچ گرنگ نییە ئەگەر گەشتی بەرخ بێ، ئاسک بێ یان حوشتر ، چونکە بێ بەگەنبوونەکەی ، هەموو سیفەتەکانی تری نرخ و گرنگییەکیان نامێنن . چۆن کاتێ مرۆڤ گیانی دەردەچێ، ئیدی هەموو ناو و نازناوێک ووەن دەکات و پێی دەووترێ تەرم واتا جەنازە، چونکە ئەو کەسە بێ هەی گیانەکەیەوە خاوەنی ناو و نازناوەکان بوو، بێ جیابونەوەی لە گیان، ئەبێتە تەنها لاشەیەک، لە تەرم زیاتر هیچ هەناگرێ و لە شیبوونەوە و هەزین زیاتر شتێکی تر چاوەڕوانی ناکات .

بە هەمان شێوە کاتێک موسوەمانێک لە ژێر پەردەی موسوەمانێتیدا کاری دژ بە ئایین ئەنجام دەدات، ئەمجارە تەنانەت نازناوی کافریشی دەست ناکەوێت، بەڵکو لە کافر خراپتر، پێی دەووترێ موناfیق واتا دوو ڕوو، ئەم دووڕووانە لە بنکی ئاگری دەزەخدا سزا دەدرێن، لەبەرئەوەی ئەمانە تەنها بە دژایەتیکردنی خواوە نەوەستاون ، بەڵکو هاتوون بە ڕوخسارێکی ئاینییەوە دژایەتی خوا و یاسا و داب و نەریتەکانی خوایان کردووە . لەم حاڵەتەدا، ئەک وەک ئەو ڕۆشنبیرانەی کە لینین ئاماژەی پێکردوون، ئەبنە هەی سە جەر تاوانی گەورە، یەکێکیان شکاندنی یاسا و سنووورەکانی خوایە، دووەمیشیان بەکارهێنانی مەفهومی ئاینییە بە فریودانی کۆمەڵگا و ئاسانکاریی بە بەجێگەیاندنی تاوانەکانیان، سەیرەمیش سوککردنی ئاینی خوایە لە پێش چاوی خەڵکەکە، ئەها فەان دیندار چ دز و حەرامزادەیەک دەرچوو .. ئەها فەان مامۆستای مینبەر بوو بە پیاوی فەان حیزبی دژەدین و دژە مرۆڤ، ئەها فەانە خواناس کەوتەتە فریودانی کچان و بەوژنان، بە هەمان شێوە ئەو ڕۆشنبیرانەی خیانەت ئەکەن گەلێک ترسناکترن لەوانەی بە نەزانینەوە یان لە نەخوەندەواریی و لە بەکاریی و لە ترس و لە لاوازیی و کاڤامییاندا لە خیانەتەوە گلاون، چونکە کاتێ ڕۆشنبیر خیانەت ئەکات ئیتر کایەی ڕۆشنبیریی ئەبێتە جێگای گومان، وەک ئەو کانیاوە سازگارەی زەرابی تەکەڵاو ئەبێ، وەک ئەو ئاسمانە شینەی دوکەڵی لێی ئەکا، لەبەرئەوە هەرچەند پاساوی بەهێز و گونجاو بەنێتەوە بە خیانەتکەی، تازە ئەو سە گورزی کوشندەی لە کۆمەڵگا وەشاندووە ، یەکەمیان سەفرکردنەوەی هەموو بەرهەمێکی ڕۆشنبیریەکانی خەیاتی کە ساڵەها ساڵ خەی و کۆمەڵگای پێوە سەرقاڵ کردبوو، دووەمیان خراپ بەکارهێنانی پێگەی ڕۆشنبیریی بە خواست و ئارەزووە تایبەتییەکانی خەی، وەک سەرکی هەندە دەزگای

زۆبەلاحی ڕۆشنبیریی کە گلابوون بە چەندەها کەیسی ئەخلاقیی و فریودانی کچۆڵ هەرزەکارەکان بە ناوی ئەدەب و هونەرەوە و لادانیان لە ڕاستەڕێی هۆش و ئابوور .
سێیەم، بریتییە لە شکاندنی تەرمی ڕۆشنبیر و ڕۆشنبیریی لەناو کۆمەڵگادا ، ئەویش شکاندنی کتێب و سووککردنی کتێبخانە و خوێندنەوە و چاپ و بڵاوکردنەوەی بە دوادا دێت بە جۆرێک کایەی ڕۆشنبیریی ئێگاتە ئاستێکی زور نزم وەک لای خەمان کە هەر کەس ڕاست ئەبێتەوە قسەی سوک بە ڕۆشنبیریی و کتێب دەدات بە هەی فەانە شاعیر یان ڕۆژنامەنوس کە هەر ڕۆژی پیاوی کۆنا ڕکی ڕاگەیاندنی دژە گەل و نەتەوەیە، تف دەکەن لە کتێبەکانی ئەنگڵز و لینین کاتێ فەان ڕۆشنبیری کۆمونیستی پشکۆش کردوون، ئەستایش بووتە تاکە سەرمایەدار، کە وار و وەخی کۆمەڵگای قوت داوە و ئەوەی یەکسانیی و مافی کرێکار بێ، لە مەزهەبیدا نییە . دژایەتی کتێبەکانی خوا ئەکەن، چونکە ئەم ڕۆشنبیرە ئاینییە خەپڕست و غەریزە پەرستانەی بنیات ناوە، کە لە کشکە حرامەکانیانەوە بەسەر خەڵکدا ئەقیڵنن و داوای خێر و بەخشندەیی و تەرکی دنیایان لەدەکەن.
هاوکێیەکی نووسەرم کاتی خۆی بە دەسزیرەوە کتێبی گیرفانی (دوا خشۆیستی لە ژیانی دیستۆیفسکیدا) ی وەرگێڕا بوو سەر زمانی کوردی و پشکشی پەڕژەی کتێبی گیرفانی کردبوو، ووتی : کتێبکەم پەسەند کرا و چاپ و هەڵەوگێڕیی یەکەم و دووەم و سێیەمی بە کرا ، لە پەکدا بە ئەمری خاوەنی پەڕژەی کتێبی گیرفان ڕاگیرا .. بۆچی ؟ کەس نەیزانی، تەنانەت ستافی چاپ و پەخشی دەزگاکە زۆر بە داخ بوون بە ئەو ڕێگرییە ناقۆڵایەی ڕووبەڕووی ئەو کتێبە کرایەوە، ئەمە جۆرێکە لە خیانەتیی ڕۆشنبیرێکی بەیار بەدەست کاتێ میللەتێک لە جوانترین کتێبی گیرفان بێ بەش دەکات .
هەر بۆیە بە ڕای من ئەبوو ڤلادیمیر لینین ، دەڕکی تریشی بە ووتەکەی زیاد بکردایە و بینووسیایە : (بەڵام ئەوە هیچ پاساوێکی خیانەت لە ڕۆشنبیرکان وەرمەگرن و یەکسەر بە خراپترین شێوە سزایان بدەن و بە نەفرەتیان بکەن)

ووتنکردنەوە و بەرچاوبوونییەک بە خوێنەرانی دەنگکان.. سەدیق سەعید وەندزی

لە بەر ئەوەی من بابەتکانم تەنها لە ڕۆژنامە و گۆڤارکان بڵاو دەکەمەوە، دوای بڵاو بوونەوەیان لە بڵاوکراوەکان، ئەوکات بە شانازیی و پێزانینەوە بە هاوڕێ گران عەبدوڵای خۆشویست و ماڵپەڕی هەرێ سەنگین و پێ خوێنەری دەنگکان دەنێرم، بۆیە هەر نووسەرێک، هاوڕێیەک، خوێنەرێک، دەیەوێت وەڵامی بابەتکانی من بداتەوە، با بابەتکەی، یان ڕۆخنە و سەرنجەکەی، لە هەمان ئەو گۆڤار و ڕۆژنامەیە بنووسێت، کە من وەک خوێنەرێک (نەک ڕۆخنەگر و نووسەرێک) بابەتەکەم لە بڵاوکردنەوە، چونکە من نووسەری نەو تەنها کەمایەتییەکان و پەستی فەیسبووک و دنیای کەمنت نیم و دوورم لەو دنیایە. یەکێکیشم لە کەسە هەرە گۆشەگیرەکان، کە تەنانەت هاوڕێکانی خۆشم لە وەندز، لە بەر سەرقاڵیم بە خوێندنەوە نابینم، چ جای بگاتە ئەوەی سەرنووسەری بڵاوکراوەکان بناسم (کە بە شانازییەوە داوای بابەتم لە دەکەن و لە گۆڕەپانی خەباتن) هەر کەسێکیش خۆی بە نووسەر بزانێت، دەبێ بای ئەوە ڕۆشنبیری هەبێت، کە گۆڤار و ڕۆژنامە، چەندین فلتەریان هەیە و سەرنووسەر و سکرتێری نووسین و ستافی نووسینیان هەیە و ئەوە نییە هەر بابەتێک وەک ئەوەی لە فەیسبووک یان ماڵپەڕێک بڵاو دەکرێتەوە بڵێن بنەردرێت، ئەوانیش بڵاویبکەنەوە. لەگەڵ خۆشویستیم بۆ ئەوانەشی کە ڕقیان لەمە، چونکە دڵزانم ئەوان لە پێسن و ستایش ڕاهاتوون.

سەدیق سەعید وەندزی
شارەچکەی وەندز _ 18/3/2025.

٣٧مین ساڵیادوو شیمیاییوارانوو شارۆکەسێکو هەڵبژێری.. موختار کەریمی

ئیمشەو دیارن دەردم کاریان
هووناو جە زامم چوون سەیل جاریان
ئیمشەو مەینەتان نە دەروون جەمان
خەڵخانەی کەیفم پڕ جە ماتەمان

.. پەرلەمانوو باشووروو کوردستانی دماو ٢٥ ساڵا هیشتا پڕۆژەیاسایەوەش پەی بەڕەسمی ئەشناسای ژنەسایدو/جینەسایدو هەڵبژێری و ئەنفالی ئامادە نەکەردن و پەسەو ژنەسایدی/جینەسایدی بە ڕەسمیش نەشناسان!!
.. – پەرلەمانوو وەڵاتوو کانادای جە (١٦/٣/٢٠١٠) تاوانەو هەڵبژێری و ئەنفالیش پەسەو تاوانێ دژ بە ئانزانیەتی بەڕەسمی ئەشناسا بەڵام نەک پەسەو تاوانەو ژنەسایدی کە کورد چەمەاش بە.
.. دادگاو باڵاو تاوانکاری ئێراقی جە ڕە (١٧/١/٢٠١٠) و هەرپاسە پەرلەمانوو ئێراقی جە ڕە (١٧/٣/٢٠١١)، جە گلەڕەو بیەی ئاسایی ژمارە (٤٤)یشەنە، بە بیاروو ژمارە (١٢)ی تاوانەو هەڵبژێری و ئەنفالیش پەسەو ژنەسایدی بە ڕەسمی ئەشناسینە، بەڵام تا ئیسە هیچ وجارایەوەش پەی ئی تاوانە دیاری نەکەردن.
.. ئەنجومەنووو پارێزگاو شاروو وینی ڕە ١٤و ٣ی ٢٠٢٣ی، شیمیاییوارانوو هەڵبژێیش پەسەو جینەسایدی بەڕەسمی ئەشناسا و داواش جە پەرلەمانی سەرانسەری ئاوەڵاتیە(ئەتریش/نەمسا) کەرد کە پەرلەمانیچ ئی تاوانە پیسەو ژنەسایدی بە ڕەسمی بشناسە.
شیمیاییوارانوو هەڵبژێری بەگومان جە شەوەو بەکارئاردەی ئا چەکا کوشەندا ویروزوو کەمەکوشیەکەو هیرەشیماین کە پیسەو پەڕەوی سیاوی و پەی هەتاهەتاین بە تەوەڕەو بکەراو ئی تاوانە و هەرپاسە بە تەوەڕەو زەمینە وەشکەراو ئی ژنەسایدیە مانەو.
جە بارەو پەشتیوانی گردلاینەو (لەشکەری، تەکنیکی، سیاسی، ماڵی و…) وەڵاتە وەرنیشتیەکا، بە تایبەت ئوروپا و ئەمریکا فرە نویسیان و وچیان و منیچ بەش بە حاڵوو وەم جە چن ساڵە ویاردەنە و هەر پی بەنەو بابەتە فرەم بە بەگەوە نویستەنی و وەڵاوم کەردەنەو.
بەڵام دیسان پەیوازەن بە بەردەوامی پەی نەوەی تازەی و ئایندەی باسش کەرمە و بە کورتیچ بە چەموتەرشا پڕە وزمە.

ئامان، ئەمریکا، بەریتانیا، هولەند، فەرانسە، شەڕەوی جارانی و...
دەورەو سەرکیشا بیان جە یاردیدای ئیراقی پەی بەرهەمئاردەی چەکی شیمیایی، چ بە کەرەسەی خام و چ بە یاونای زانیاری تەکنیکی بە تۆیمووبەعسی. تەکوزیاو (مەدیکە ئینتەرنەشنەل) جە گۆڤاروو (کوردستان ئەکتوئەل)ی ساڵەو ١٩٩٨ی نامە 56 هەرمانگای بەرهەمئاوەر(شەریکە) ش وڵا کەردەوە کە بە سانان و بە چەووپەی یاردیدەر تۆیمووسەدامی بیانە پەی بەهەمئاردەی چەکی شیمیایی.
یە چا وڵاتا کە بە ڵەشاو کەرەسەی شیمیاییش پەی دروس کەردەی ئا چەکە کوشەندا کیاست پەی تۆیمە فاشیستەکەو سەدام حسەینی، حکوومەتوو ئا وەختەو ئامانی بە. بە پاو ئا بەگا کە ئینای وەروو دەسینە زیاتەر جە 60%و ئا کەرەسە شیمیاییا کە هەڵبجەشا پەنە خنیکیا جە لاو شەریکە ئامانیەکاوە و بە ئیجازەو دەوڵەتوو ئامانی وەرشیاینە بە تۆیمووبەعسی فاشیستی. چی مامۆستا چەپڵە و جەنایەتکارانەنە زیاتەر جە هەشتا(80) کارگای بەهەم ئاوەر (شەریکە) ئامانیە بە بەگەوە بەشدارە بینە.
گردوو ئا هەرمانگە بەرهەمئاوەر (شەریکە) ئامانیا وکەسایەتیەکا دیارنە و پەی گردی ئەشناسیانە. بە پاو ئا زانیاریە باوە پەنەکریایا کە چاپەمانیە ئامانیەکا وڵاشا کەردنەوە، نزیکەو 70% و ئا گازە ژاراوی و کوشەنداو ئیراقیە بە یارمەتی هەرمانگە ئامانیەکا بەرهەم ئامنە.
جە مانگەو ئووتی(ئاوگوستی) ساڵەو ١٩٩٧ی ٧ کەسە جە کاربەدەساو بەڵەو چا شەریکا جە چن شارە ئامانی قەبەسە کریای و دریای بە دادگای. دوە کەسە چا وەرپەرسا کارمەندە تەکوزیاو سەخوری ئامانی(ب.ن.د.) بنە. بەشەوە فرەو ئا کاربەدەسا بە بە سزا و چن کەسچشا بە سزایوە فرە سووکە جە دادگانە زیایرە.
جە بارەو کوشەندەیی و خنیکنای خەیراو ئی چەکە مەترسیدارا جە زوانوو شاهەدحاڵاو هەڵبجەیەو فرە وچیان و نویسیان. ئاسەوارە وەرانکەرە ئی چەکا دماو ٣٧ ساڵا هیشتا بە تەمامی نەسڕیاینەوە و جیامەکاو ئی کارەساتیە هیشتا بە دەردە جەراوجەرکاو ئی گازاوە نا ڵا.
دادگایی کەردەی بەڵەو جە تاوانبارەکا
سەدام حوسەین و تۆیمەکەش پەسەو تاوانباری سەرەکی:
دادگاو تایبەتوو ئیراقی سەدام حوسەینش بە تاوانەو ژەنەسایدوو هەڵبجەی تاوانبار و ئیعدام نەکەرد. سەرەڕای ئانەیە کە داواکاری گردی دادگای ٥٠٠ بەگە سزەمنەری تاوانەکاو سەدامیش وەروو دەسینە بنە، بەڵام سەدامش تەنیا بە هەکاروو کەمەکوشی دوجەیلی جە ساڵەو ١٩٨٢ ی جە سەدارە دا. دە ئا بەگانە و جە عانوو دادگایی

کردەکەینە بەگژو ئاشکرا بی کە دژگاو هەواگری لەشکری ئیراقی جە ساڵو ١٩٧٨ ی داواو مووتیش جە سەدامی کردبە پێی بکارئاردەی گازی سارینی و خەردەلی و چن گازیتاری دژ بە کوردەکا. سەدامیج جوابش بە دژگاو هەواگری دابوو کە لەیک دێدەو و بزاندە ئایا هەشەوی کتووپە پی چەکا کریە پێی سەروو کوردەکاو ئیرانیەکا. ئینە ماناش ئانانە کە سەدام سالێە وەتار پلانوو بکار ئاردەی ئی چەکیش وەروو دەسینە بیەن.

کورد بە گردی و جیامانەکاو شیمیاییوارانوو هەڵبجەی بە تایبەتی جە بەیاروو دادگاو تاوانبارەکاو ژیموو بەعسی کە سەدامش تانیا بە بانەو کەمەکوشی دوجەیلی جە سەدارە دا، ناهەمەی بیە و ئی بەیارشا بە ناهەقەوی گورە زانا وەرانوروو ئا تاوانە گورەو کە وەرانووروو کوردی و بە تایبەت هەڵەجەیکاو ئەنجامە دریا.

دادگاو تایبەتوو تاوانباراو ئیراقی جە ١٩وتوو درژەو دادگایی کردەکەینە تاوانەو هەڵبجەیش سەرەتا پەسەو تاوانکاری وەرانووروو ئانزانیەتی جە قەدەم دا نەک پەسەو تاوانەو ژنەسایدی، (١٧/١/٢٠١٠) . حەسەن عەلی مەجید، ئەشناسیا بە عەلی کیمیایی کە بکەر و راسپاردەو سەدامیی بە پێی شیمیاییوارانوو هەڵبجەی، سەرەتا نە بە بانەو تاوانەو ژنەسایدی، بەکوو بە بانەو تاوانەو دژ بە ئانزانیەتی بە تاوانکار ئەشناسیا و جە سەدارە دریا، (٢٥/١/٢٠١٠). تانیا چەروو گوشارەوی فرینە دادگا دماتار چەموی دووبارەش وست سەروو بەیارەکەیشەرە و دماو ٣٤ ئەرنیشتەتاری دادگاکە تاوانەو هەڵبجەیش پیسەو تاوانەو ژنەسایدی بە ١٣سمی ئەشناسا و کەیسەکە یەکلا کریاوە، (٢٨/٢/٢٠١٠). دماتار ئا پەتە کە عەلی کیمیاییش پانە سەدارە دریا، ئاردەشاوە هەڵبجە و جە مانەمەنتوو قوربانیەکاو هەڵبجەی نیاشارە.(٢٠١٢)

هەرپا جارە کە وەتار ئیشارەم پانە کەرد، پەرلەمانوو باشووروو کوردستانی کە جە ساڵو ١٩٩٢وە مەرزیانەرە، دماو شش خولە هەرچنیەی پەرلەمانی تا ئیسە هیچ پرژە یاسایەوش پێی بە ژنەسایدی ئەشناسای تاوانکاو هەڵبجەی و ئەنفالی پەسانە نەکەردەن. ئینە هەم ئەوپەوو شەرمەزارین و هەم فرێچ یاگە گومانینە کە ئی پەرلەمانە چی تائیسە پی ئەرکیشە هەرنەستەن؟

ئی هورزوکەوتە گوماناویەو پەرلەمانی گاریگەری فرە نەرنیش سەروو زامارکا و جیامانکاو ئی ژنەسایدیە نیانەرە. جا وەختەو پەرلەمانوو کوردی ویش ئینە هەرزو کەوتش بە و وەش جە خاوەندارێتی ئی کەیسیە دزەوە، ئیتر ئا خەڵکە قوربانیکریا و بکەسە پانا پێی کە بەرە؟

جێ لایە تەریچەو گاریگەری نەرێنی ئی وەدزییەو حکوومەتوو هەرەمی بە وەش و پەرلەمانشەو سەروو ئا ڕکوزیا میادەوەتیارێ منیەرێ کە هەوێ و تەقەلایەو فرەشا دا و کەوتە شێنەو ئی کەیسییە و یاوناشا بە پەرلەمانێ بەڕو وەلاتا. تەنانەت بەیو چا پەرلەمانا ئی تاوانشا پیسەو ژێنسایدی بەر ڕەسمی ئەشناسا، بەڕام چوون کورد وەش و پەرلەمانش تا ئیسێ وەشا نەکەردەن خاوەنوو ئی کەیسییە، هەوڕ میادەوەتیەکایچ بە ئاکام مەنێنەوە.
.
هەر پا جەرێ و بە هەق خەڕکوو هەڕەبجەی باسش کەرا، هەکاروو ئی وەدزییەو پەرلەمانی گەڕەوە پەی خیانەتوو دەسەڕەتدارو باشووری بە قوربانیاو هەڕەبجەی و ئەنفالی کە سەڕان تاوانبارێ و ئەنفالچیشا پەنا دانێ و فرەچشا ئیسێ دلی ئا حزبانێ کاربەدەسێنێ و پلە بەرزێ حزبیشا هەنێ. بەڕو چا تاوانبارا کە ئا حزبا پەناشا داینێ، نامەشا ئینا دلێ لیستوو تاوانبارێ بەعسیکانێ کە دادگاو تاوانباراو ئیراقی داواشا کەرێ. نە تەنیا تاوانبارێ بەعسیکا، بەڕکوو وەرپەرسێ کوردێ فرەچ کە ئینای دلێ ئا حزبێ کوردیانێ، دەسەوی وناینشا بیەن جێ تاوانکاو هەڕەبجەی و ئەنفالیەنێ. ئەگەر ڕەیێ جێ ەوا تاوانکاو هەڕەبجەی و ئەنفالی پەسەو ژێنسایدی بە ڕەسمی بشناسیا و تاوانبارکا دریا بە داگایەوی تایبەتی، بەگومان وەرپەرسێ و دەسەڕاتدارێ ئی حزبایچێ مشێ دادگایی کریا و بە سزاو تاوانکاشا یاوا. بی دەنگی و وەدزییەو حکوومەتی و هەرپاسێ پەرلەمانوو باشووری نیشاندەروو ئانینێ کە ئی تاوانبارا تا چ ڕادەو یاگێ وەشا دلێ ئی دەسەڕاتیەنێ قایمێ کەردەنێ و شێنمایێ کاریگەرشا دلێ ئا دەسەڕاتیەنێ هەنێ.

موختار کەریمی – ئایمان ٢٠٢٥.٣.١٦